

BLAUWDRUK ACTIVITEITEN- TEAM

DERODEANTRACIET

INHOUDSOPGAVE

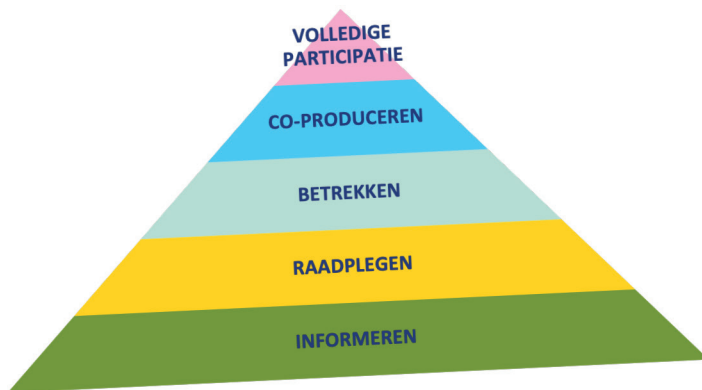
INLEIDING	4
DEFINITIE - WAT IS EEN ACTIVITEITENTEAM?	13
WAAROM EEN ACTIVITEITENTEAM?	15
STAPPENPLAN VOOR DE OPSTART VAN EEN ACTIVITEITENTEAM	17
4.1 <i>Doelstellingen bepalen .....</i>	17
4.2 <i>Draagvlak creëren.....</i>	20
4.3 <i>Tijd en ruimte voorzien .....</i>	23
PRAKTISCHE ORGANISATIE VAN EEN ACTIVITEITENTEAM.....	28
5.1 <i>Samenstelling activiteitenteam .....</i>	28
5.2 <i>Verloop leden.....</i>	29
5.3 <i>Taken activiteitenteam .....</i>	32
5.4 <i>Evaluatie en opvolging.....</i>	32
5.5 <i>Ondersteuning en opleiding.....</i>	34
TOT SLOT: ANDERE AANDACHTSPUNTEN	36
6.1 <i>Participatie: niet enkel voor leden van het A-team.....</i>	36
6.2 <i>Niveau van participatie en invulling A-team is niet overal hetzelfde.....</i>	37
BRONNEN	38
VERKLARENDE WOORDENLIJST	39

INLEIDING

Heel wat organisaties die werken binnen detentie zitten met de vraag: hoe slaag ik erin om mijn project of werking meer participatief te maken? Inzetten op participatie betekent in de eerste plaats vertrekken vanuit de noden van de doelgroep. Op basis daarvan kan je bepalen op welke manier je hen zo veel mogelijk kan betrekken, op een manier die ook voor hen een meerwaarde biedt.

Het betrekken van de doelgroep gedetineerden bij de uitwerking van activiteiten is voor veel actoren binnen de gevangenis een uitdaging. In de meeste gevallen nemen gedetineerden deel aan een activiteit maar hebben niet echt een actieve rol bij de organisatie van de activiteit zelf. Toch zijn er verschillende mogelijkheden om de doelgroep meer actief te betrekken bij groepsactiviteiten. De praktijk van een *activiteitenteam* of *A-team* is hiervan één van de meest gekende toepassingen.

Deze werkvorm bestaat in verschillende gevangnissen. Een activiteitenteam bestaat uit een kleine groep van gedetineerden die zich inzet voor medege-detineerden en daarin bepaalde verantwoordelijkheden krijgt. Deze vorm kan zich in de hoogste niveaus van de participatiepiramide bevinden en streeft naar 'volledige participatie' van gedetineerden.

Volledige participatie:

gedetineerden beslissen over het aanbod, geven het mee vorm en organiseren zelf activiteiten.

Co-produceren:

gedetineerden begeleiden activiteiten voor medegedetineerden/geven i.s.m. professionelen vorm aan het aanbod.

Betrekken:

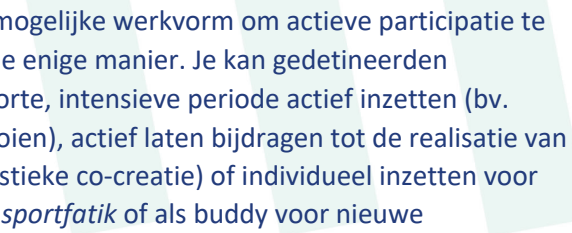
gedetineerden worden betrokken bij de organisatie van het activiteitenaanbod bv. door advies te geven.

Raadplegen:

er wordt input gevraagd aan gedetineerden over het activiteitenaanbod bv. via een bevraging of informeel.

Informeren:

gedetineerden worden geïnformeerd over het aanbod.

Een activiteitenteam is één mogelijke werkvorm om actieve participatie te realiseren, maar zeker niet de enige manier. Je kan gedetineerden bijvoorbeeld ook voor een korte, intensieve periode actief inzetten (bv. zomerspelen of sporttoernooien), actief laten bijdragen tot de realisatie van een bepaald project (bv. artistieke co-creatie) of individueel inzetten voor medegedetineerden (bv. als *sportfatik* of als buddy voor nieuwe gedetineerden). De keuze voor een bepaalde vorm van participatie zal altijd afhangen van de specifieke mogelijkheden en eigenheid van de gevangenis.

Deze blauwdruk geeft een introductie tot de werkvorm en bespreekt belangrijke aandachtspunten en randvoorwaarden bij de opstart van een activiteitenteam. We hopen met dit document te inspireren, kennis van bestaande praktijken mee te geven en wie weet ook enkelen op weg te helpen met het opstarten van een activiteitenteam.

De input voor dit document komt van praktijkvoorbeelden uit PI Merksplas, PI Beveren, PI Hasselt, PLC Ruislede en het detentiehuis van Kortrijk. De quotes in dit document komen uit eigen interviews, jaarverslagen van De Rode Antraciet, toolkit PAC, magazine Fatik en het Dialoog magazine 'Over misdaad, straf en herstel'.

ACTIVITEITENTEAM

TAKEN

- Ondersteuning van activiteiten vanuit VLOT
- Uitdenken/uitwerken/begeleiden van eigen activiteiten
- Aanwezig zijn op de vergaderingen van het activiteitenteam
- Afvaardiging van het activiteitenteam op overleg VLOT + planningsdag
- Inzetten op vrijwilligerswerk: 1x/module
- Ondersteuning van bibliotheekmomenten
- Onthaal nieuwe bewoners
- Aanspreekfiguur zijn voor alle bewoners

DIGITALE MOGELIJKHEDEN

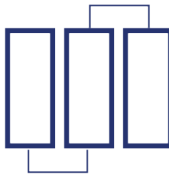
Computer in de bibliotheek waarvan het activiteitenteam gebruik kan maken voor het maken van affiches, speelschema's, (inschrijvings)lijsten, etc.

SAMENSTELLING

VERLOOP / ENGAGEMENT

3 Modules / jaar
Na elke module krijgen huidige leden de kans om te blijven. Open plaatsen worden ingevuld

FREQUENTIE BIJENKOMSTEN

1x per 2 weken overleg	Opstartvergadering
Teambuildingsavond	Afrondingsavond
	Individuele gesprekken

GETROKKEN DOOR

Organisatieondersteuners (CAW)
Sport & cultuurfunctionaris (DRA)

PLC RUISELEDE opgestart in 2012

ROL JUSTITIE

Directie en beambten worden gehoord bij de keuze van nieuwe leden en worden bevrraagd in kader van de individuele gesprekken

ACTIVITEITENTEAM

TAKEN

Organiseren van activiteiten en vrijetijdsbesteding op de afdeling (elke zondag is er een vaste activiteit + losse activiteiten en projecten)

Evalueren van activiteiten

Bekendmaking van het aanbod op de afdeling

Signaalfunctie over het regime en activiteiten

SAMENSTELLING

VERLOOP / ENGAGEMENT

2 Modules / Jaar
Na elke module krijgen huidige leden de kans om te blijven. Open plaatsen worden ingevuld

DIGITALE MOGELIJKHEDEN

Zeer beperkt. Onder begeleiding/toezicht kunnen de leden een computer gebruiken om bv. een verslag te typen

FREQUENTIE BIJENKOMSTEN

1x per 2 weken overleg

ROL JUSTITIE

Enkele beampten van de DVA ondersteunen en begeleiden het A-team bij het uitwerken van activiteiten en het voorzien van het nodige materiaal

GETROKKEN DOOR

Sport & Cultuurfunctionaris (DRA)
2 vrijwilligers van De Rode Antraciet
FOD Justitie

DVA HASSELT
opgestart in 2017

ACTIVITEITENTEAM

TAKEN

Organiseren van de vrijetijdsbesteding voor groep 3

Bekendmaking van het aanbod op de afdeling

Evaluëren van de activiteiten

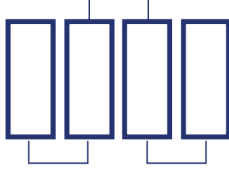
Motiveren van de vrouwen op de afdeling om deel te nemen aan activiteiten

SAMENSTELLING

VERLOOP / ENGAGEMENT

4 Modules / Jaar
Na elke module krijgen huidige leden de kans om te blijven. Open plaatsen worden ingevuld

DIGITALE MOGELIJKHEDEN

Geen digitale mogelijkheden

FREQUENTIE BIJENKOMSTEN

1x per maand overleg

ROL JUSTITIE

Enkele beamten van de vrouwenafdeling trekken actief het A-team, zowel het overleg met de leden als de ondersteuning van de activiteiten

GETROKKEN DOOR

Sport & Cultuurfunctionaris (DRA)
FOD Justitie

VROUWEN- AFDELING HASSELT (GROEP 3)

Opgestart in 2022

ACTIVITEITENTEAM

TAKEN

Activiteiten organiseren voor mededeelnemers, in eerste plaats voor het eigen paviljoen.
Activiteiten organiseren betekend: bedenken, uitwerken en activiteit zelf begeleiden

Aanwezig zijn op vergaderingen van het activiteitenteam

Vergaderen deels zelfstandig/deels onder begeleiding

SAMENSTELLING

VERLOOP / ENGAGEMENT

Geen tijdsplanning vastgelegd

VEROORDEELDEN PAVILJOEN A/ABIS MERKSPLAS

Opgestart in 2021

DIGITALE MOGELIJKHEDEN

Geen digitale mogelijkheden

ROL JUSTITIE

Directie en beambten worden gehoord bij de keuze van nieuwe leden en worden bevrraagd in kader van de individuele gesprekken

FREQUENTIE BIJENKOMSTEN

overleg 1x per week

GETROKKEN DOOR

Organisatieondersteuners (CAW)
Sport & cultuurfunctionaris (DRA)
CORT-fatik

SLEUTELFIGUREN

TAKEN SLEUTELFIGUREN

Het bepalen van de grote thema's waarop ze willen inzetten en opvolgen. Inspraak krijgen en zelf mee beslissen over deze thema's

Zitten samen met de beleidscoördinator wat betreft het actieplan en de doelstellingen

TAKEN WERKGROEP(EN)

De uitwerking (denkfase en praktische uitwerking) van de gekozen thema's zit bij verschillende werkgroepen (vb. sport, cultuur, tuinproject, niet officieel onderwijs, 10 Jaar Beveren, onthaal van gedetineerden door gedetineerden, uitwerking nieuwe vorm open regime, ...)

DIGITALE MOGELIJKHEDEN

De leden hebben de mogelijkheid om met elkaar te communiceren via het prisoncloud systeem (intern mailsysteem)

ROL JUSTITIE

Er is een stevige samenwerking met het overlegorgaan van justitie. Dit om af te stemmen maar ook om bepaalde thema's of vragen die daar spelen op te nemen met de sleutelfiguren

SAMENSTELLING SLEUTELFIGUREN

SAMENSTELLING WERKGROEP(EN)

Minstens 8 leden (waarvan min. 2 sleutelfiguren)

VERLOOP / ENGAGEMENT

Geen tijdsplanning vastgelegd

FREQUENTIE BIJENKOMSTEN SLEUTELFIGUREN

1x per maand overleg

WERKGROEPEN

Meerdere keren per maand overleg, afhankelijk van de nood

BEVEREN opgestart in 2021

GETROKKEN DOOR

Medewerker van DRA in samenwerking met CORT rond bepaalde werkgroepen en thema's

ACTIVITEITENTEAM D-KERN

TAKEN

- Team van bewoners die mee hun schouder zetten onder het groepsaandbod binnen en buiten het detentiehuis
- Ondersteunen van bestaande activiteiten
- Uitwerken van nieuwe activiteiten
- Evalueren van afgelopen activiteiten

SAMENSTELLING

Door de opstart varieert de samenstelling van de groep nog. Nog nooit meer dan 6 deelnemers gehad

VERLOOP / ENGAGEMENT

Door het hoge verloop wordt er niet gewerkt met vaste modules

DIGITALE MOGELIJKHEDEN

Toegang tot wifi, gsm en laptop

FREQUENTIE BIJENKOMSTEN

Gemiddeld 2x per maand, afhankelijk van het aantal activiteiten

ROL JUSTITIE

Ondersteuning van enkele detentiebegeleiders: de dagelijkse opvolging + communicatie naar andere detentiebegeleiders

GETROKKEN DOOR

Organisatieondersteuners (CAW) sport & cultuurfunctionaris (DRA)

**DETENTIEHUIS
KORTRIJK**
opgestart in 2023

DEFINITIE - WAT IS EEN ACTIVITEITENTEAM?

Het concept *activiteitenteam* wordt in verschillende gevangenissen anders ingevuld, zowel qua takenpakket, organisatie en relatie t.o.v. andere actoren binnen die gevangenis.

Zo kunnen er bijvoorbeeld activiteiten worden georganiseerd door een professionele medewerker van het CORT met ondersteuning vanuit het activiteitenteam.

Bij Parlé Détiné wordt een spreker geïnterviewd door een bewoner die zelf interesse en kennis heeft over het onderwerp. De gespreksgroepen tussen bewoners en externe burgers worden gemodereerd door leden van het activiteitenteam die hierover een korte opleiding kregen. (PLC Ruiselede)

Anderzijds kan een activiteitenteam ook zelfstandig taken opnemen en kunnen ze activiteiten organiseren zonder de aanwezigheid van een professionele medewerker. Voorbeelden hiervan zijn: een activiteit op de wandeling zoals een fotozoektocht, sportief parcours, voetbaltornooi, filmavonden, bingo, ...

Activiteitenteams kunnen ook worden ingezet om mee na te denken en input of advies te geven over thema's in de gevangenis die betrekking hebben tot onderwijs, welzijn, sport en cultuur.

In Beveren werkt men met sleutelfiguren, gedetineerden die onder begeleiding van het CORT verschillende thema's bespreken die voor hen belangrijk zijn. Vanuit de sleutelfiguren ontstaan er werkgroepen die op hun beurt aan de slag gaan met deze ideeën. Dit kan gaan over concrete invulling van activiteiten in de gevangenis (zoals feestdagen) maar ook advies formuleren over bijvoorbeeld het open regime van de gevangenis. (PI Beveren)

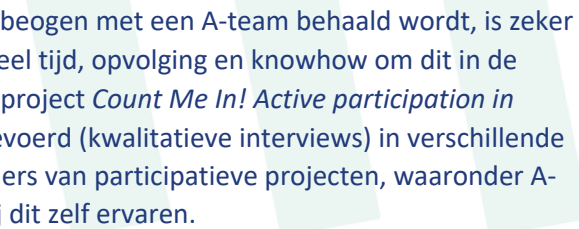
Algemeen kunnen we stellen dat een activiteitenteam een groep van gedetineerden is die vrijwillig en actief mee participeren aan de ondersteuning en organisatie van het groepsaanbod vanuit de Vlaamse Gemeenschap en/of zelf activiteiten ontwikkelen en organiseren.

WAAROM EEN ACTIVITEITENTEAM?

Door gedetineerden te laten participeren aan de organisatie en invulling van het groepsaanbod zorg je ervoor dat dit **aanbod op maat** is en beter aansluit op de noden van de doelgroep. Hiernaast kan het activiteitenteam gezien worden als een extra laagdrempelige informatiebron, zowel naar medegedetineerden toe als naar medewerkers van hulp – en dienstverlening.

Via een activiteitenteam maak je gebruik van aanwezig talent en vaardigheden van gedetineerden. Je biedt hen de kans om verantwoordelijkheid te nemen en competenties te ontwikkelen. Door deelname aan het A-team wordt de **persoonlijke en sociale ontwikkeling** van de deelnemers gestimuleerd. De opgedane ervaringen kunnen ze ook inzetten na hun detentie.

Omdat heel wat organisaties instaan voor het uitwerken van een groepsaanbod, is een activiteitenteam een goede manier om participatief met gedetineerden aan de slag te gaan. In plaats van externen zetten we gedetineerden zelf in en ondersteunen we hen bij de uitwerking. Dit creëert een win-win situatie op vlak van aanbod voorzien en gedetineerden actief laten participeren.

Nagaan of de impact die we beogen met een A-team behaald wordt, is zeker geen evidentie. Het vraagt veel tijd, opvolging en knowhow om dit in de praktijk te doen. Binnen het project *Count Me In! Active participation in prisons* zijn er gesprekken gevoerd (kwalitatieve interviews) in verschillende gevangenissen met deelnemers van participatieve projecten, waaronder A-teams, om na te gaan hoe zij dit zelf ervaren.

Algemeen gaven de interviews aan dat participatieve rollen opnemen tijdens detentie zorgt voor meer vertrouwen, zelfvertrouwen, communicatieve vaardigheden, zich inzetten voor anderen, respect en bovenal gezien worden als mens.

Respect. Ook van mijn chefs, van overal een beetje. Hoe meer je doet hoe meer dat de mensen ook zien 'ah ja dat loopt goed'. Vertrouwen. Dat is een hele grote hier. Die twee bevatten bijna alles eigenlijk. (Impact interview met deelnemer A-team)

STAPPENPLAN VOOR DE OPSTART VAN EEN ACTIVITEITENTEAM

In de volgende hoofdstukken gaan we dieper in op de praktische organisatie van een activiteitenteam in de gevangenis. We overlopen verschillende stappen om tot een activiteitenteam te komen en geven tips en tricks mee uit bestaande praktijken.

4.1 DOELSTELLINGEN BEPALEN

Bepaal de reden(en) waarom je een activiteitenteam wil opstarten en wat je ermee wil bereiken, zowel op niveau van participatie (bv.: we willen gedetineerden de mogelijkheid geven zelf verantwoordelijkheden op te nemen) als op niveau van activiteiten (bv.: we willen meer activiteiten realiseren door gedetineerden zelf in te zetten als begeleiding).

Stel zeker de vraag of de formule van een activiteitenteam de beste manier is om gedetineerden in jouw gevangenis te betrekken. In gevangenissen waar bv. weinig toegestaan wordt, een gesloten regime is, veel verloop, ... is een A-team misschien niet de beste piste om aan participatie te doen en overweeg je best andere werkvormen.

Zorg ervoor dat alle direct betrokken partners het eens zijn over de doelstelling van het project. **Maak doelstellingen concreet en koppel dit aan een evaluatie zodat je kan nagaan of de doelstelling ook effectief behaald wordt.**

VRAGEN OM OVER NA TE DENKEN BIJ DE OPSTART VAN EEN ACTIVITEITENTEAM

WAT?

- Wat is het algemene doel?
- Wat voor soort activiteiten moeten worden uitgevoerd?
- Welke onderwerpen moeten worden behandeld?
- Hoe moeten we onszelf noemen?
- Wat moeten we aan het eind produceren/bereiken?

WAAR?

- Waar wil je een activiteitenteam opstarten? Voor een sectie, hele gevangenis, ... en welke ruimte heb je daarvoor nodig? (Beschikking van lokaal/tijdstippen/...)

HOE?

- Hoe weten we dat het project een succes is?
- Hoe moeten we andere mensen (gedetineerden en personeel) erover vertellen?
- Hoe moeten we andere mensen (gedetineerden en personeel) erbij betrekken?

WIE?

- Welke actoren binnen VG/justitie worden betrokken bij de opstart en opvolging van het activiteitenteam?
- Wie moet welke rol op zich nemen?
- Hoeveel tijd kan/moet er vrijgemaakt worden om dit te begeleiden?

WAAROM?

- Waarom doen we dit?

Deze vragen kan je samen met alle betrokkenen beantwoorden: collega's, personeel en gedetineerden.

Je kan dit gebruiken bij de opstart van een activiteitenteam, maar bijvoorbeeld ook bij de opstart van een activiteit of activiteitenreeks met het activiteitenteam zelf.

Bij de opstart van het detentiehuis van Kortrijk waren alle professionele actoren het erover eens dat participatie van bewoners een belangrijke plaats moest innemen in de werking. Omwille van de eigenheid van het detentiehuis was het wel nodig het concept van een A-team te herdenken. Hoewel het A-team in de meeste gevangenissen vooral getrokken wordt door het CORT, spelen in het detentiehuis de detentiebegeleiders een cruciale rol.

Voor de activiteiten binnen de leefgroep zelf nemen de detentiebegeleiders echt een centrale rol in. Zij vragen de bewoners naar hun interesses en bekijken dan samen met hen welke activiteiten mogelijk zijn. Ze zetten eigenlijk een participatief proces op gang met de bewoners. Ondertussen is de D-Kern opgestart: een team van bewoners die zelf instaan voor de organisatie van activiteiten. (Detentiehuis Kortrijk)

4.2 DRAAGVLAK CREËREN

Steun van gevangenispersoneel

De steun van gevangenispersoneel (directie, penitentiair assistenten en penitentiaire bewakingsassistenten) is een belangrijke voorwaarde voor het welslagen van een participatief project. Een draagvlak creëren en onderhouden is niet evident en een proces dat om een continue investering vraagt.

Bij de opstart van het activiteitenteam in 2012 gebeurde een algemene bekendmaking naar het personeel toe, via een toelichting door het VLOT/CORT tijdens een personeelsvergadering. Wanneer een nieuw personeelslid start, geeft de beleidscoördinator uitleg over de hulp- en dienstverlening binnen het PLC. De werking van het A-team komt hierbij ook aan bod. (PLC Ruiselede)

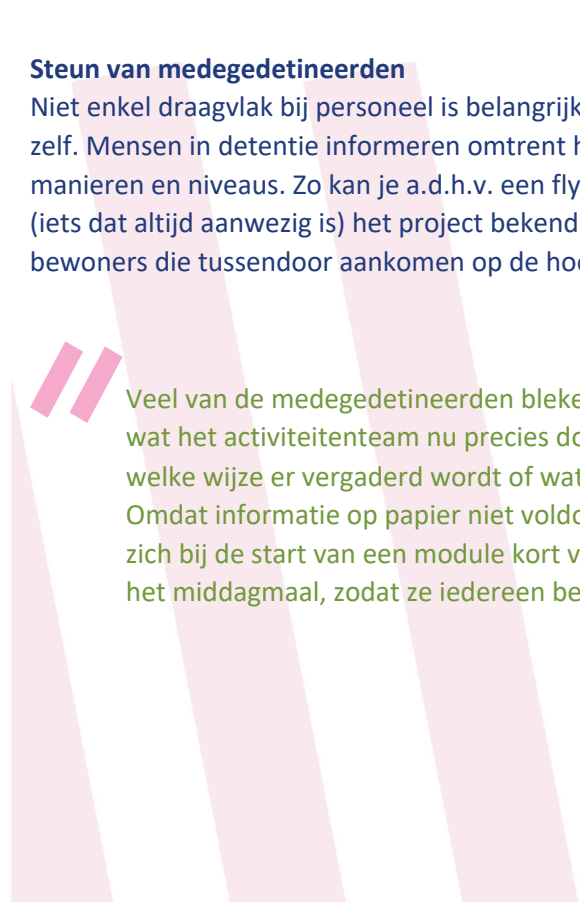
Tijdens elke module wordt een overzicht opgemaakt van de leden van het A-team, met hun naam, foto en het aanbod waarvoor ze verantwoordelijk zijn. Dit wordt bezorgd aan de penitentiair beambten en wordt op sectie opgehangen, zodat zowel personeel als gedetineerden op de hoogte zijn wie ze voor wat kunnen aanspreken. (PLC Ruiselede)

In de praktijk lukt het echter zeker niet altijd om van bij het begin iedereen mee te hebben in jouw project. Soms is de steun enkel praktisch en komt draagvlak gaandeweg wanneer activiteiten lopen en hopelijk goed verlopen.

Om draagvlak te creëren is **open en verbindende communicatie** essentieel, zowel over de verwachtingen van gedetineerden en personeel als over de mogelijkheden en grenzen van het participatief project.

Steun van medegedetineerden

Niet enkel draagvlak bij personeel is belangrijk maar ook bij de gedetineerden zelf. Mensen in detentie informeren omtrent het project kan op verschillende manieren en niveaus. Zo kan je a.d.h.v. een flyer of vaste affiche op sectie (iets dat altijd aanwezig is) het project bekendmaken, zo zijn ook de bewoners die tussendoor aankomen op de hoogte.

Veel van de medegedetineerden bleken niet op de hoogte te zijn van wat het activiteitenteam nu precies doet. Ze hebben geen idee op welke wijze er vergaderd wordt of wat er exact besproken wordt. Omdat informatie op papier niet voldoende blijkt, stelt het A-team zich bij de start van een module kort voor. Ze doen dit in de refter, na het middagmaal, zodat ze iedereen bereiken. (PLC Ruiselede)

HOE ZORG JE VOOR EEN DRAAGVLAK?

- Zorg voor een formeel akkoord van directie om het activiteitenteam op te starten zoals voorgesteld in jouw draaiboek
- Zorg ervoor dat direct betrokken personeel op de hoogte is van de opstart en werking van het activiteitenteam
- Creëer duidelijkheid over wanneer, waar en wat de leden van het activiteitenteam mogen doen
- Duid een contactpersoon aan binnen het CORT voor vragen rond de werking van het A-team
- Zorg voor regelmatige communicatie en terugkoppeling over de werking van het A-team: via CORT overleg, PB overleg, directieoverleg, ... zowel formeel als informeel
- Betrek personeel ook bij evaluatie van de werking van het A-team

4.3 TIJD EN RUIMTE VOORZIEN

Investing in tijd en personeel

De afhankelijkheid van een begeleider blijft groot, omdat gedetineerden een aantal zaken niet zelf in handen kunnen nemen, zoals info opzoeken op internet of aankopen doen.
(PI Hasselt)

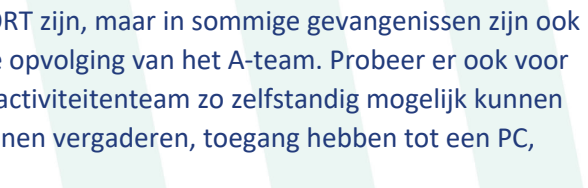
Het betrekken van gedetineerden in de organisatie van activiteiten vraagt om een intensieve begeleiding.

Er komen veel taken bij kijken zoals:

- Infosessies organiseren en geschikte deelnemers vinden
- Begeleiding van de deelnemers van het activiteitenteam
- Communicatie naar en afstemming met personeel (input/feedback vragen bij nieuwe kandidaten, communicatie over activiteiten, ...)
- Aanspreekbaar zijn voor vragen
- Praktische ondersteuning bij organisatie van de activiteiten
- Vergaderingen van het activiteitenteam begeleiden en voorbereiden
- Persoonlijke ondersteuning/gesprekken en evaluatie van de deelnemers

Het is belangrijk deze taken goed te omschrijven en afspraken te maken met de trekkers en partners van het activiteitenteam.

Wat we bij alle vormen van activiteitenteams terugzien is de niet te onderschatten **tijdsinvestering** die de trekkers nodig hebben om dit te organiseren. Daarom is het belangrijk ervoor te zorgen dat niet alles bij één persoon komt te liggen, maar dat de opvolging van het activiteitenteam gedragen wordt door verschillende actoren.

Dit kunnen leden van het CORT zijn, maar in sommige gevangenissen zijn ook PBA's actief betrokken bij de opvolging van het A-team. Probeer er ook voor te zorgen dat leden van het activiteitenteam zo zelfstandig mogelijk kunnen functioneren, dat ze zelf kunnen vergaderen, toegang hebben tot een PC, enz....

Hieronder een paar quotes van functionarissen sport en cultuur over hun tijdsinvestering voor het A-team.

Intensiteit blijft consistent doorheen het jaar, met in de zomer meer ruimte voor activiteiten van het A-team (doordat er minder tot geen onderwijsaanbod is) en najaar vaak een piek met een activiteit voor een goed doel. Tijdens een module ook vrij consistent. Ik vermoed dat mijn tijd in Ruiselede gekenmerkt wordt door ongeveer 40% A-team (overleg, opvolging, gesprekken, activiteiten, ...). Mijn jaarplanning hangt ook steevast vast aan de planning die het A-team maakt. Vroeger deed ik en/en, maar dit is niet haalbaar op lange termijn. (PLC Ruiselede)

Voor het A-team van de DVA ben ik toch gemiddeld 5 à 6u per week aan het werk. Dat kan variëren naargelang het soort activiteiten en projecten. Voor het activiteitenteam op de vrouwenafdeling was de opstartperiode ongeveer een dag per week. Momenteel eerder nog 1 dag per maand. Niet heel intensief, maar ik moet er meer tijd gaan in steken. Dit is te weinig. Er is een nieuwe impuls nodig, zowel de PB's als de gedetineerden hebben meer ondersteuning van mij nodig. (PI Hasselt)

Een activiteitenteam vraagt een constante opvolging. In Merksplas vallen er gemiddeld om de 6 maanden leden weg doordat ze vrij gaan, dan moeten we altijd snel schakelen om de verderzetting te garanderen. Op vlak van organisatie van activiteiten functioneert het activiteitenteam in Merksplas intussen wel redelijk zelfstandig. Het A-team wordt door CAW en DRA samen opgevolgd. Twee trekkers zijn dan ook zeker nodig om een goede opvolging te garanderen. Ik spendeer ongeveer een halve tot 1 dag per week aan het A-team, afhankelijk van de periode en geplande activiteiten.
(PI Merksplas)

Om een activiteitenteam goed te laten draaien moet er voldoende tijd zijn voor **evaluatie en bijsturing** zowel formeel als informeel. Laat het activiteitenteam niet meteen de ene na de andere activiteit organiseren, maar voorzie tijd om activiteiten en de werking te evalueren met alle betrokkenen en indien nodig bij te sturen.

Hoewel de tijdsinvestering hoog is en ook continu, is het resultaat van een activiteitenteam ook wel zeer groot en waardevol. Zo zorgt het A-team voor een groter aanbod dat aansluit bij de noden van de gedetineerden:

Dankzij het activiteitenteam is er een groter aanbod aan activiteiten met meer bereik. Er moet geen rekening gehouden worden met externen, de bewegingen zijn beperkt en de leden van het A-team kunnen de deelnemers direct aanspreken en motiveren.
(PI Merksplas)

Daarnaast heeft een activiteitenteam ook impact op de persoonlijke ontwikkeling van de deelnemers:

Minder het voortouw nemen en minder de dingen naar mijn hand zetten. Ik laat dat nu wat meer aan de anderen over. Ik ben veel maturder geworden. Vroeger zou ik de afwas, opkuis, ... gemakkelijk durven ontlopen. Heel lang heb ik moeten zoeken naar mezelf, maar ik denk dat ik daar nu wel een stuk in geslaagd ben. Nu wil ik stappen ondernemen om iemand te zijn. Het activiteitenteam heeft daar misschien mee voor gezorgd dat ik op dat gebied mijn juiste weg heb gevonden. (Impact interview deelnemer A-team)

Kader waarbinnen activiteitenteam mag functioneren (ruimte/tijd)

Een vast lokaal en vast vergadertijdstip vormen volgens de A-teamleden de basis om een participatievorm als deze van een activiteitenteam te kunnen uitwerken. (PLC Ruiselede)

Om een goede werking van een activiteitenteam te garanderen, is het belangrijk dat gedetineerden goed weten binnen welk kader zij kunnen functioneren. Welk type activiteiten kunnen zij waar en wanneer organiseren? Welke taken mogen ze hier zelf in opnemen? Etc. Dit wordt best goed afgestemd en gecommuniceerd met directie en justitiepersoneel.

Het A-team vergadert wekelijks op een vast tijdstip in de ontspanningszaal op sectie. Daarnaast organiseren ze maandelijks zelfstandig bingo voor hun sectie en een sportactiviteit op de wandeling. Dit is nodig om structuur te geven aan de werking, anders heb je elke maand nieuwe ideeën die uitgewerkt moeten worden en waar je locatie/tijdstip/toestemming/materiaal/... voor moet zoeken, dat is niet haalbaar binnen de gevangenis van Merksplas.
(PI Merksplas)

De verwachtingen van de gedetineerden zijn soms heel ambitieus. Op zich is dat heel goed en positief, maar bepaalde zaken kunnen we niet waarmaken omwille van de gevangeniscontext. Dan moeten we gedetineerden bij het begin al wat teleurstellen en vragen om hun ideeën bij te sturen. (PI Hasselt)

PRAKTISCHE ORGANISATIE VAN EEN ACTIVITEITENTEAM

5.1 SAMENSTELLING ACTIVITEITENTEAM

Er zijn verschillende vormen van samenstelling mogelijk. Bepaal waar en voor wie het activiteitenteam zal instaan. Het doel van je A-team zal ook een stuk bepalen wat de ideale grootte is, het profiel van de deelnemers en de nodige omkadering. De meeste activiteitenteams werken met 4 tot 6 personen en worden meestal ingezet voor een (deel)sectie, niet voor de gehele gevangenispopulatie. Echter is het in kleinere detentievormen ook werkbaar om voor de hele gevangenispopulatie activiteiten uit te werken, zoals bijvoorbeeld in Ruiselede en Kortrijk.

Het is belangrijk om hier op voorhand over na te denken.

Een evenwichtige samenstelling van het activiteitenteam is belangrijk. Net de samenstelling kan een invloed hebben op de groepsdynamiek van de gehele populatie van het PLC. Alle gedetineerden kunnen zich kandidaat stellen, maar vaak zien we dat de drempel voor zedendelinquenten hoger ligt. Nochtans toonden eerdere A-teams aan dat er ook met een gemengde groep een positieve samenwerking kan ontstaan. Daarom proberen wij in Ruiselede ook voor kandidaten te kiezen die zelf veel kunnen groeien en vaardigheden opdoen en niet enkel voor de bewoners die al zeer vertrouwd zijn met aanbod creëren. (PLC Ruiselede)

- Bepaal hoe je de leden van het activiteitenteam samenstelt. Kies voor een transparante procedure om kandidaten te selecteren (transparant voor betrokken partners én gedetineerden).
- Denk na over de samenstelling van de groep: welke profielen zoek je? Hoe ga je de diversiteit waarborgen binnen de groep? (Nationaliteit, leeftijd, feiten, taal, cultuur, ...).
- Zorg voor heldere communicatie, bekendmaking en infomomenten voor potentiële kandidaten

Voorbeeld van een aanwervingsprocedure:

- Infosessie voor geïnteresseerden
- Gedetineerden kunnen zich kandidaat stellen via rapportbriefje
- Sollicitatiegesprekken met potentiële kandidaten waarin gepeild wordt naar motivatie en houding
- Kandidaten worden voorgelegd aan directie en betrokken personeel (bv. PBA's paviljoen/sectie)
- Startvergadering

5.2 VERLOOP LEDEN

Bepaal hoelang een bepaald team in werking blijft en wat er gebeurt als er iemand wegvalt. Probeer het verloop mee in te plannen zodat je weet wanneer je tijd moet vrijmaken voor het werven van nieuwe leden en ondersteunen van een nieuw samengestelde groep.

Zo kan je ervoor kiezen om met vaste modules te werken, waarbij de actieve deelnemers na deze periode aangeven of ze zich al dan niet opnieuw willen engageren.

In Ruiselede zijn er per jaar 3 modules (voorjaar, zomer, najaar). Na elke module krijgen huidige leden de kans om te blijven. Open plaatsen worden ingevuld door gedetineerden die zich gedurende de module schriftelijk kandidaat gesteld hebben. Alle kandidaten worden gezien in een soort sollicitatiegesprek. (PLC Ruiselede)

Op de afdeling van de DVA in Hasselt engageren mannen zich voor minstens 6 maanden in het activiteitenteam. Na 6 maanden mogen de mannen kiezen om al dan niet in het activiteitenteam te blijven en de nieuwe leden mee op te leiden. (PI Hasselt)

Een andere mogelijkheid is om de deelnemers die stoppen met het activiteitenteam, op dat moment te vervangen door iemand nieuw. Belangrijk hierbij is ook om de verwachting naar het engagement mee te delen.

De leden van het A-team op de vrouwenafdeling engageren zich voor minstens drie maanden. Als iemand door omstandigheden weg moet of na drie maanden wilt stoppen, dan kan iemand anders zich kandidaat stellen. (PI Hasselt)

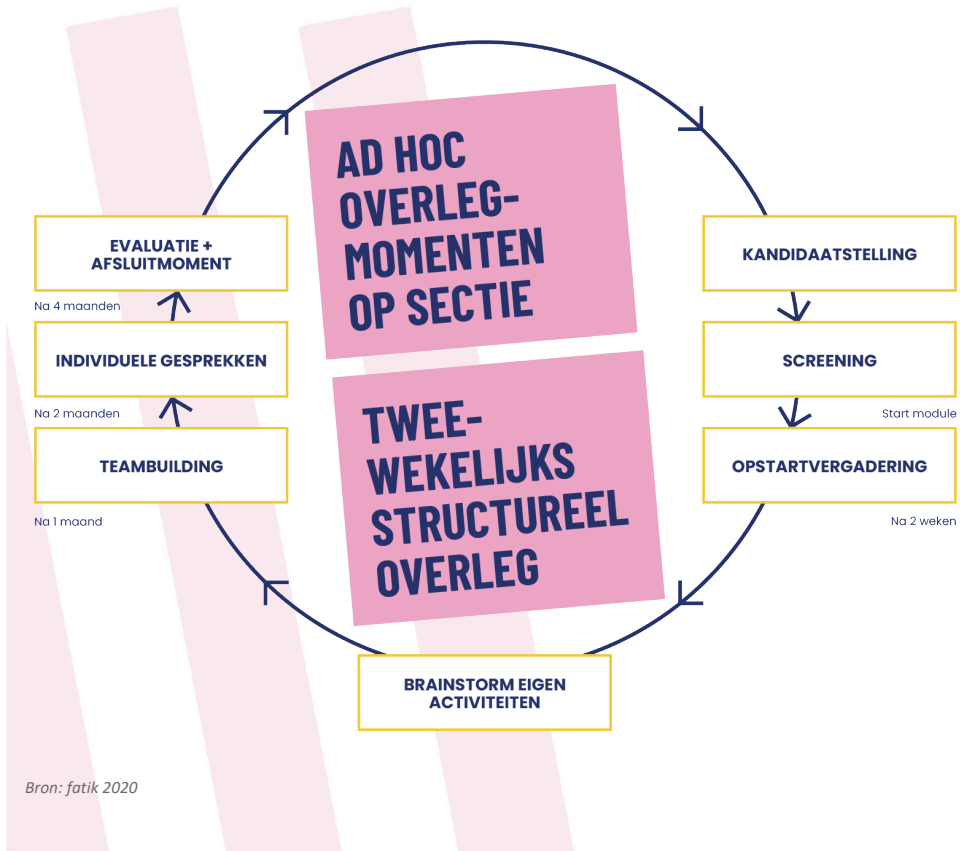

Voorlopig werken we niet echt met een vaste periode, ongeveer wel halfjaarlijks met een hogere intensiteit tijdens de zomerperiode. Als er iemand wegvalt proberen we die meteen te vervangen. Het lukt niet altijd om lang genoeg een vaste groep te hebben, dat maakt kwaliteitsvol werken moeilijk. Wat wel goed werkt, is dat onze vormingsfatik deel uitmaakt van het A-team, hij vormt een belangrijke schakel tussen het CORT en het A-team. (PI Merksplas)

In Ruiselede kunnen plaatsen vervangen worden tot aan de teambuilding. Erna niet meer, omdat de groep vrij goed gevormd is tegen dan (ongeveer 1,5 maand). Als iemand erna wegvalt, worden de taken herverdeeld onder de andere leden. (PLC Ruiselede)

Voorbeeld van het verloop van een A-team module in Ruiselede:

5.3 TAKEN ACTIVITEITENTEAM

Bepaal en communiceer duidelijk welke taken leden van het A-team kunnen en mogen opnemen (zelfstandig of onder begeleiding).

Voorbeelden van taken die ze kunnen opnemen:

- Eigen activiteiten organiseren (bedenken, uitwerken en begeleiden)
- Bestaande activiteiten ondersteunen
- Mensen motiveren om deel te nemen aan activiteiten
- Activiteit evalueren
- Signaalfunctie (advies geven – vertegenwoordigen van medegedetineerden)
- Promo uitdelen
- Inzetten op vrijwilligerswerk (buiten de muren: Ruiselede)
- Aanspreekfiguur voor andere gedetineerden
- Onthaal nieuwe bewoners
- Ondersteuning bibliotheekmomenten
- ...

5.4 EVALUATIE EN OPVOLGING

Een activiteitenteam loopt meestal door en heeft geen exact eindpunt. Om een goede opvolging te garanderen, werk je best met vaste vergadermomenten met het A-team.

Daarnaast is het ook belangrijk om de werking van het A-team te evalueren, zowel met de deelnemers als andere betrokken actoren zoals personeel, directie en andere gedetineerden.

Je kan evaluaties individueel of in groep organiseren. Formele evaluaties kan je inplannen, maar voorzie ook voldoende tijd om regelmatig informeel betrokken personeel en gedetineerden te bevragen.

Merksplas: Na de eerste grote activiteit is er een evaluatie geweest met de deelnemers: in groep werden een aantal vragen besproken. Justitiepersoneel bevragen we vooral informeel. Het CORT heeft samen een denkoefening gedaan over het A-team; iedereen van het CORT is op deze manier dus wel betrokken.

DVA Hasselt: Elke activiteit of project wordt het A-team dat erop volgt geëvalueerd. De voorbereiding, het verloop, hun eigen inzet. We hebben ook al gewerkt met de kwaliteitskaarten om te evalueren. Hierbij moeten ze zichzelf een kwaliteit geven én de andere leden van de activiteit een kwaliteit geven. Dit werkt wel positief bevorderend.

Vrouwenafdeling Hasselt: Op dit moment op 2 manieren:
1) Sporadisch als er nood is 2) Het staat ook steeds op de agenda van de stuurgroep van de vrouwenafdeling

Beveren: Jaarlijks wordt er geëvalueerd met alle betrokkenen en werking indien nodig bijgestuurd

PLC Ruiselede: Activiteiten worden tweewekelijks geëvalueerd. De mensen die in het activiteitenteam zitten krijgen in de helft van de module een individueel gesprek. Daarin worden de werking van de huidige module bekeken, wat zijn rol is, hoe hij zich voelt (algemeen en in de groep) en feedback die wij verzameld hebben bij directie/beambten/medewerkers. De werking van het A-team wordt geëvalueerd wanneer nodig. Meestal vinden we elkaar in het bureau, geen formeel overleg. Er wordt ook altijd een stand van zaken gegeven als we VLOT overleg hebben.

5.5 ONDERSTEUNING EN OPLEIDING

Er wordt veel verwacht van leden van het activiteitenteam, ze zijn verantwoordelijk voor het organiseren van activiteiten, zijn een voorbeeld en aanspreekfiguur, moeten in gesprek gaan met medegeëdineerden en personeel, enz. ... Deze rol is niet te onderschatten. Daarom is het belangrijk leden van het activiteitenteam voldoende te ondersteunen en begeleiden in hun rol.

Dat kan formeel door bijvoorbeeld een opleiding te voorzien die hen kan ondersteunen in hun functie.

Voorbeelden van mogelijke opleidingen zijn:

- Weerbaarheidstraining voor leden van het A-team in Ruisselede: Aandacht in Actie door Arktos
- Communicatie en vergadertechnieken voor het A-team in Merksplas door centrum voor basiseducatie (op de planning)

Door een weerbaarheidstraining te organiseren reiken we handvaten aan voor leden van het activiteitenteam waardoor ze zich zekerder voelen en op een andere manier kunnen omgaan met situaties die zich voordoen op sectie. (PLC Ruisselede)

Aandacht in Actie versterkt de weerbaarheid van de deelnemers. Het programma geeft je zicht op je eigen manier van reageren. We leren in de training om doelen te stellen en te bereiken. We leren voor onszelf opkomen. We leren beter communiceren. We leren op een positieve manier grenzen stellen, aanvaarden en respecteren, 'zichtbaarder' worden en ons assertiever op te stellen. Al doende ervaren we wat er in ons lichaam omgaat en wat het effect is van ons gedrag. Tijdens het trainingsatelier versterken we ons zelfvertrouwen, onze zelfbeheersing en onze weerbaarheid. (www.arktos.be)

Daarnaast is het ook belangrijk om de leden te erkennen en te waarderen wat ze doen. Dat kan door een beloning in de vorm van een vergoeding, teambuildingsactiviteit, koffie/koekjes tijdens een overleg, een afsluitmoment, ...

Ook persoonlijke ondersteuning van de begeleiders is heel belangrijk om te kunnen inspelen op dynamieken, gevoeligheden, vragen, ... van de leden van het A-team.

Meetings doen, samenzitten en onderhandelen met elkaar. In het begin was dat moeilijk, omdat je mensen niet kent maar vooral omdat je dat bijna niet doet. Nu gaat dat wel, ik durf dingen zeggen. Ik heb vorig jaar ook een PowerPoint mogen geven. Vroeger was ik daar slecht in, maar hier ging dat vanzelf. Nu ga ik dat weer doen en informatie geven over de gevangenis aan mensen die van buiten komen. Maar dat is natuurlijk iets dat ik ken, de gevangenis. Ik zit hier al lang, ik kan goed uitleggen hoe het hier werkt. Het is interessant om dit te doen en is iets wat ik later ook nog kan gebruiken. (Impact interview, deelnemer A-team)

TOT SLOT: ANDERE AANDACHTSPUNTEN

6.1 PARTICIPATIE: NIET ENKEL VOOR LEDEN VAN HET A-TEAM

Een activiteitenteam heeft als ambitie zich te situeren in de bovenste niveaus van de participatiepiramide. Het doel is om gedetineerden zelf zo veel mogelijk inspraak, verantwoordelijkheid en zelfstandigheid te geven. Een belangrijke kanttekening hierbij is dat dit slechts mogelijk is voor een kleine groep met doorgaans sterkere profielen. Het is een constant aandachtspunt om ervoor te zorgen dat er activiteiten aanbod voorzien wordt dat gedragen wordt door de gehele populatie en te bekijken op welke andere manieren je de doelgroep nog kan betrekken, naast het activiteitenteam.

Participatie zou niet mogen stoppen bij de leden van het activiteitenteam. Er zijn altijd veel kandidaten voor het A-team, veel meer dan er vrije plaatsen zijn. Het is een uitdaging om samen te bekijken hoe we de werking van het A-team kunnen verbreden en meer gedetineerden met talenten kunnen bereiken (PLC Ruisselede)

6.2 NIVEAU VAN PARTICIPATIE EN INVULLING A-TEAM IS NIET OVERAL HETZELFDE

Hoewel we in verschillende gevangenissen een bepaalde werkvorm onder dezelfde naam zien, is de invulling daarvan niet altijd hetzelfde. Een werking onder dezelfde naam en op hetzelfde participatieniveau kan inhoudelijk nog steeds erg verschillen. Terwijl het A-team van Merksplas bijvoorbeeld in de eerste plaats ingezet wordt voor laagdrempelig ontspannend en sportief aanbod, zijn de sleutelfiguren in Beveren een groep van gedetineerden die advies geven en meedenken over allerlei thema's binnen de gevangenis. De naam die we op een bepaalde werking plakken of het 'niveau' van participatie op de piramide zegt dus zeker niet alles over de inhoudelijke invulling van die praktijk.

Dat is dan ook net de kracht van dit format, het is inzetbaar binnen verschillende contexten en op verschillende schalen. Het kan zowel tijdelijk als voor lange duur, voor een bepaalde sectie of groter geheel, voor concrete activiteiten of als inhoudelijke werkgroep. Afhankelijk van de mogelijkheden binnen een gevangenis kan een activiteitenteam anders ingevuld worden. Toch blijft het belangrijk om de basisprincipes die we aanhalen in deze blauwdruk niet uit het oog te verliezen.

BRONNEN

- *Fatik* - themanummer Actief burgerschap - januari februari maart 2020 - nr. 165
- *Jaarverslag De Rode Antraciet 2021* - www.derodeantraciet.be
- Toolkit 'Citizen inside: A guide to creating active participation in prisons' PAC (Prisoners' active citizenship) - www.klasbak.net
- Over misdaad, straf en herstel - magazine Dialoog - 2024

VERKLARENDE WOORDENLIJST

- **PBA:** penitentiair bewakingsassistent
- **CORT:** coördinatieteam van de hulp en dienstverlening
- **DVA:** drugsvrije afdeling
- **PI:** penitentiaire inrichting
- **PLC:** penitentiair landbouwcentrum
- **PAC:** Prisoners' Active Citizenship (PAC) - De Rode Antraciet. In 2019 ronden we het Europese project Prisoners' Active Citizenship (PAC) af, een onderzoeksproject naar participatie in verschillende Europese gevangenissen.
- **(Sport)fatik:** gevangenisjargon voor een persoon in detentie die verantwoordelijk is voor een bepaalde taak en daarvoor al dan niet betaald wordt, zoals bijvoorbeeld begeleiden van sportactiviteiten.

2023

De Rode Antraciet vzw
Geldenaaksebaan 277
3001 Heverlee

V.U.

Els Tijskens,
Geldenaaksebaan 277
3001 Heverlee

DERODEANTRACIET

Vlaanderen
verbeelding werkt